

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Stadsmiljöprogram

- En studie av tre kommuners arbete med gestaltning av det offentliga rummet

Jenny Olsson

Stadsmiljöprogram – En studie av tre kommuners arbete med gestaltning av det offentliga rummet

Program for urban design – A study about three municipalities work with design of the public space

Jenny Olsson

Handledare: Karl Lövré, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Gunilla Lindholm, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt Arbete i Landskapsarkitektur

Kursansvarig inst.: Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Kurskod: EX0845

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2020

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: stadsmiljöprogram, gestaltning, offentligt rum, riktlinjer, mål, kommun, planering.

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Förord

Jag vill tacka min handledare Karl Lövré för goda råd under arbetets gång.

Alnarp, 26 maj 2020

Jenny Olsson

Sammanfattning

Kommuner använder sig av stadsmiljöprogram för att ge riktlinjer om hur det offentliga rummet ska gestaltas. Den här uppsatsen görs i syfte att öka förståelsen för hur kommuner arbetar med gestaltning av det offentliga rummet. Målet är att studera hur tre kommuner arbetar med mål och riktlinjer för gestaltning av det offentliga rummet genom studier av deras stadsmiljöprogram. Motala kommun, Oskarshamn kommun och Växjö kommun är valda för uppsatsen då de har tydliga skillnader i programmen.

Metoden för uppsatsen är en kvalitativ undersökning som beskriver stadsmiljöprogrammen utifrån vilka övergripande mål och riktlinjer de har. I tillägg diskuteras programmen i utgångspunkt från Boverkets argument och nyttor om hur gestaltad livsmiljö kan möta aktuella samhällsutmaningar. Resultatet för uppsatsen visar att de tre kommunernas mål och riktlinjer har sina likheter men även att de skiljer sig åt i utformningen. Riktlinjerna kan vara detaljerat beskrivna eller så kan de vara av mer övergripande karaktär. Det offentliga rummet kan även planeras i samarbete med andra mer specifika program som två kommuner också har, så som belysningsprogram eller blomsterprogram. Slutsatserna efter undersökningen är att kommunernas arbete med gestaltning ser olika ut och att kommunerna själva bestämmer sina mål och riktlinjer för gestaltning i det offentliga rummet.

Abstract

Municipalities have written programs describing how they want their public spaces to be designed. This study is made with the purpose to increase knowledge about how municipalities work with the design of public space. The aim of the study is to investigate how three municipalities work with their aim and guidelines in written programs of urban design. Motala Municipality, Oskarshamns Municipality and Växjö Municipality are chosen because of their differences in urban design.

The method is a qualitative investigation that looks into the differences of the aim and guidelines of the municipalities programs for urban design. The programs are also discussed with The Swedish National Board of Housing, Building and Planning (Boverket), who submit arguments about how urban design can face certain challenges within the cities today. The result of the study shows that visions and guidelines within the three programs are simultaneously alike but also different from each other. The guidelines are both specified in detail and described in general. Furthermore, the public spaces of two municipalities are planned in collaboration with other more specific documents, like the program of lights and the program of flowers. The study concludes the municipalities decide themselves how the programs are built up with aim and guidelines and why they are needed.

Innehållsförteckning

Inledning	6
Syfte och mål	6
Frågeställning	6
Metod och material	6
Litteraturoversikt	7
Disposition.....	8
Bakgrund till gestaltning av det offentliga rummet	9
Beskrivning av de tre kommunernas stadsmiljöprogram.....	11
Avskiljare.....	15
Belysning	15
Byggnader.....	16
Färg	17
Golv	17
Möbler	19
Skyltar.....	20
Konst.....	21
Växter	21
Argument och nyttor	23
Tillgänglighet.....	23
Identitet och sammanhang	24
Gestaltning för alla	26
Trygghet och hälsa.....	27
Lärande och kultur.....	28
Natur, klimat och hållbarhet	28
Samverkansmodeller och innovationer	30
Diskussion och slutsatser.....	31
Avslutning	33
Källförteckning.....	34

Inledning

Det är inte alltid en slump att gestaltningen ser ut på ett visst sätt i städer. Någon har valt färgen på parkbänken som matchar papperskorgen intill och någon har bestämt att reklamskylten vid caféet inte ska stå mitt ute i gågatan där människor kan gå in i den. De svarta cykelställena vid rådhuset matchar cykelställena vid idrottshallen och när det är mörkt ute lyser lampor mot fasaden på byggnaden. Inom städer finns ett brett utbud av gestaltning, men vad är det som styr många av de här valen i den offentliga miljön i städer? Flera kommuner i Sverige har tagit fram så kallade stadsmiljöprogram som ett medel för att styra hur gestaltningen ser ut. Det finns idag ingen lag på att kommuner måste ha ett stadsmiljöprogram och det finns inte heller någon mall för hur stadsmiljöprogrammen ska eller får se ut. Det har därför väckts ett intresse för att öka förståelsen för hur kommuner genom stadsmiljöprogrammen planerar att våra städer ska se ut.

Syfte och mål

Syftet med detta arbete är att få inblick i och öka förståelsen för hur kommuner arbetar med gestaltning av det offentliga rummet.

Målet är att studera hur tre kommuner arbetar med mål och riktlinjer för gestaltning av det offentliga rummet genom studier av deras stadsmiljöprogram.

Frågeställning

Frågeställningarna för den här uppsatsen är följande: Vad är kommunernas övergripande mål med stadsmiljöprogrammen? Vilka olika riktlinjer för fysisk gestaltning har kommunerna?

Metod och material

Den här uppsatsen bygger på en kvalitativ undersökning som beskriver stadsmiljöprogrammen till Motala kommun, Oskarshamns kommun och Växjö kommun. Källmaterialet är dokument av stadsmiljöprogram som finns publicerat online på respektive kommuns hemsida. Samtliga kommuner i Sverige som har ett stadsmiljöprogram skulle kunna vara intressanta för uppsatsen för att ge en representativ bild. Dock är det ett för omfattande arbete för den här uppsatsen att läsa igenom alla kommuners stadsmiljöprogram, därför kommer endast tre kommuner som har intressanta skillnader att användas. För att få en inblick i hur kommuner arbetar med gestaltning av det offentliga rummet skulle även andra kommunala dokument så som översiktsplaner, detaljplaner och grönstrukturplaner kunna undersökas. För att begränsa omfattningen av den här uppsatsen kommer enbart stadsmiljöprogram stå i fokus.

Uppsatsen undersöker vilka övergripande mål och vilka riktlinjer de tre kommunerna har i sina stadsmiljöprogram för att ta reda på likheter och skillnader kommunerna emellan. Att källmaterialet är skrivet av respektive kommun innebär att det kan finnas en viss tendens i vad

som anses vara rätt sätt att uppnå målen med stadsmiljöprogrammen. Tendensen behöver tas i beaktning, men det är i den här uppsatsen viktigt att jämföra de olika programmens sätt att se på gestaltning för att uppnå syftet.

För att sätta de tre kommunernas stadsmiljöprogram i ett perspektiv kommer de att diskuteras utifrån Boverkets argument och nyttor för hur gestaltad livsmiljö kan möta aktuella samhällsutmaningar. Anledningen till att just Boverket står i fokus är för att det är den myndigheten som behandlar stadsplanering och ger vägledning åt bland annat kommuner. Boverket har på uppdrag från regeringen fått ett ansvar för följande: ” [...] för samordning, kompetensstöd och främjande insatser till offentliga aktörer på nationell, regional och lokal nivå i frågor om arkitektur och gestaltad livsmiljö. Boverket ska också bevaka utvecklingen och verka för ökad kunskap inom området samt vägleda statliga myndigheter, regioner och kommuner. Boverket har tillsatt en riksarkitektfunktion för att kraftsamla kring frågorna.” (Boverket 2020a). Med tanke på att Boverket har ett ansvar kring kunskap om gestaltande frågor så kommer Boverkets argument och nyttor för hur gestaltad livsmiljö kan möta samhällsutmaningar att stå i fokus för att förstå syfte och frågeställningen. På Boverkets hemsida listas vad de kallar argumenten och nyttorna, och följande är rubriker som Boverket använder och som även den här uppsatsen delvis kommer att utgå ifrån: *Tillgängliga och robusta livsmiljöer, Miljöer med känsla av sammanhang och identitet, Sammanhållna och inkluderande samhällen, Hälsosamma och trygga miljöer, Miljö för lärande och kultur, Miljöer som samspelar med natur och klimat* och *Innovationer och samverkansmodeller* (Boverket 2020c).

Det är viktigt att poängtera att Boverkets argument och nyttor för hur gestaltad miljö kan möta aktuella samhällsutmaningar förklaras på en övergripande nivå då de riktar sig till mer än bara kommunal planering inom stadskärnor. Det riktar sig även till en som tidigare nämnt lokal, regional och nationell nivå, samt andra myndigheter och regioner. Diskussionen av stadsmiljöprogrammen hålls i utgångspunkt från Boverkets argument och nyttor, och i tillägg kommer annan litteratur som relaterar till Boverket också behandlas för att få en bredare förståelse för stadsmiljöprogrammen.

Litteraturöversikt

Omfattningen av redan bedriven forskning inom området för stadsmiljöprogram i Sverige visar sig vara ytterst liten. Vid sökning i Svenska Akademiens ordlista, Svensk ordbok och Svenska Akademiens ordbok efter ordet *stadsmiljöprogram* ger inget resultat, inte heller när samma sökning görs i Nationalencyklopedins uppslagsverk. Vid sökning efter ordet *stadsmiljöprogram* i databaserna Web of Science, Scopus och PubMed ger inga träffar. Det är problematiskt att översätta ordet direkt till engelska för att det inte är ett ord som finns med i de tidigare presenterade ordböckerna eller ordlista, istället används frasen *program for urban design*, vilket inte ger några träffar som är kompatibla med det svenska fenomenet stadsmiljöprogram. Vid sökning i Google Scholar på begreppet *stadsmiljöprogram* finns två relevanta träffar, båda av samma författare, landskapsarkitekten Elisabeth Tornberg.

I Tornbergs licentiatavhandling *Gestaltningssystem i stadsutvecklingsprojekt* (2008) tar hon reda på hur kommuner och statliga byggherrar använder olika typer av gestaltningssystem. Tornberg kommer bland annat fram till att kommuner använder stadsmiljöprogram, men att det inte finns ett tydligt språkbruk för begreppet (2008, ss.39-40). I ett försök att reda ut användningen av begreppet uppger Tornberg en egen definition: ”Stadsmiljöprogram bör reserveras för att beskriva hur kommuner arbetar med kvalitetsfrågor som rör det offentliga rummet. Här avses främst gaturummet, offentliga platser och torg där de oskyddade trafikanterna rör sig. Stadsmiljöprogram är av övergripande karaktär och ger riktlinjer främst för de centrala delarna i staden.” (Tornberg 2008, s.40). Tornberg spårar även drivkrafterna bakom att kommuner började använda gestaltningssystem till då det skedde ändringar i plan- och bygglagen år 1998/1999. Lagändringen syftade på att inom byggbeståndet stärka estetiska värden och innebar bland annat i 2 kap. 2 § att: ”främja en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden, kommunikationsleder och andra anläggningar.” (SFS 1987:10).

I arbetsrapporten *Arkitektävlingar, gestaltningssystem och arkitektonisk kvalitet* skriven av Charlotte Svensson, Elisabeth Tornberg och Magnus Rönn (2006) skriver Elisabeth Tornberg ett kapitel vid namn *Om program för gestaltningsfrågor: dess nyttjande i stat och kommun*. Tornberg diskuterar även här skillnaden mellan olika gestaltningssystem och framför även här samma förslag som tidigare nämnt på definition av begreppet *stadsmiljöprogram* (Tornberg 2006, s.37). Författaren gör även en internetsökning med ordet *stadsmiljöprogram* och hon kan då konstatera att det är ett begrepp som enbart kommuner använder. Vidare skriver hon hur kommunerna använder programmen: “[...] de anger riktlinjer för den arkitektoniska kvaliteten i det offentliga rummet. Tyngdpunkten ligger ofta på gaturummets utformning och det är endast små byggnader i gaturummet som inkluderas.” (Tornberg 2006, s.33).

Tornbergs forskning och definition av begreppet *stadsmiljöprogram* är av stor vikt för den här uppsatsen då hon tycks vara den enda som har publicerat något inom ämnesområdet. Att det finns så lite forskning kring ämnet visar på den kunskapslucka som finns och att den här uppsatsen kan tillföra mer kunskap inom området och uppmuntra till mer förståelse för stadsmiljöprogram. Det finns heller inte en tydlig begreppsförklaring för vad stadsmiljöprogram är, vilket är ytterligare ett tecken på att det finns mer att lära inom området och att den här uppsatsen kan i viss mån bidra med kunskap. Att det inte finns en utbredd forskning kring ämnet försvårar dock arbetet i den här uppsatsen och det är viktigt att ta i beaktning att det inte finns så mycket tidigare forskning att ta stöd av vid en diskussion.

Disposition

Uppsatsen börjar med en kort bakgrund till varför kommuner arbetar med gestaltning av det offentliga rummet. Efter bakgrunden presenteras en beskrivning av de tre kommunernas stadsmiljöprogram utifrån övergripande mål och riktlinjer. För att sätta stadsmiljöprogrammen i relation till något så diskuteras programmen sedan med utgångspunkt från Boverkets argument och nyttor och inslag av annan relevant litteratur. För att kunna svara på frågeställningen hålls en sammanfattande diskussion i slutet av uppsatsen.

Bakgrund till gestaltning av det offentliga rummet

Stadsmiljöprogrammen är ett sätt för kommuner att jobba med gestaltande frågor, men det är viktigt att komma ihåg att det finns flera sätt att beröra ämnet. Elisabeth Tornberg skriver att statliga byggherrar och kommunala stadsbyggnadskontor använder andra typer av gestaltande program för att påverka gestaltning, så allt som finns i en stad behöver inte vara gestaltat utifrån ett stadsmiljöprogram (Tornberg 2008, s.39).

Utgångspunkten för stadsmiljöprogrammen och andra gestaltande dokument är lagar och riktlinjer som ska följas. Plan- och bygglagen från 1998/1999 har idag ändrats och en ny ersatte den gamla år 2010 som gäller än idag. Syftet med den nya Plan- och bygglagen SFS 2010:900 är enligt 1 kap, 1 §: ”I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.” (SFS 2010:900). Kommuner är tvungna att följa plan- och bygglagen vid planering och verkställande av fysiska miljöer och det finns flera aspekter som måste tas hänsyn till. En viktig del i lagen är 2 kap, 3§:

3 § Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

1. en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder,

2. en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper,

3. en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt,

4. en god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens, och

5. bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet.

(SFS 2010:900)

Något som styr att gestaltning i det offentliga rummet är en del av den svenska lagen är att Sverige har signerat och ratificerat olika konventioner. Sverige har undertecknat den europeiska landskapskonventionen som har som mål att berika livsmiljöer och låta alla medborgare delta i

bestämmelsen av hur miljöer ska utformas. I landskapet samspelar ekologiska, estetiska, ekonomiska, sociala och kulturella värden. Det finns ingen enskild myndighet som har ansvaret för landskapskonventionen, utan konventionen är inarbetad i svenska lagar. En myndighet kan inte använda konventionen för att fatta beslut, utan det måste tillämpas med svenska lagar och regelverk (Riksantikvarieämbetet 2017).

År 2009 gick Sverige med i en FN konvention som innefattar rättigheter för människor med funktionsnedsättning. I lagen syftar begreppet *tillgänglig* eller *tillgänglighet* till personer som har en nedsatt rörelseförmåga eller orienteringsförmåga. Sverige är juridiskt bunden till konventionen och även den finns inskriven i svensk lag där bland annat plan- och bygglagen och plan- och byggförordningen ställer krav på att byggnader och tomter ska vara tillgängliga. Kraven i plan- och bygglagen är dock bara minimikrav (Boverket 2020b).

Beskrivning av de tre kommunernas stadsmiljöprogram

För att få inblick i och öka förståelsen för hur kommuner arbetar med gestaltningen av det offentliga rummet har de tre kommunernas stadsmiljöprogram granskats och beskrivits. Utgångspunkten är att ta reda på vilka övergripande mål och vilka riktlinjer respektive stadsmiljöprogram har.

Motala kommuns stadsmiljöprogram är från år 2017 och har titeln *Stadsmiljöprogram Information om utemiljöns utrustning i Motala kommun*. På kommunens hemsida beskrivs programmet enligt följande: ”För att få en enhetlig offentlig miljö, som förstärker Motala kommuns identitet, har vi tagit fram ett Stadsmiljöprogram för Motala kommun [...]. I det beskrivs vilken utrustning som vi vill ha i våra parker och gaturum gällande exempelvis möbler, färgsättning och planteringar.” (Motala kommun u.å.). Stadsmiljöprogrammet för Motala kommun har ingen tydlig avsändare, mer än att läsaren vid frågor hänvisas till den landskapsarkitekt som arbetar på planeringsenheten Gata & park (Motala kommun 2017, s.20).

Figur 1: Förstasidan till Motala kommuns stadsmiljöprogram (Motala kommun 2017).

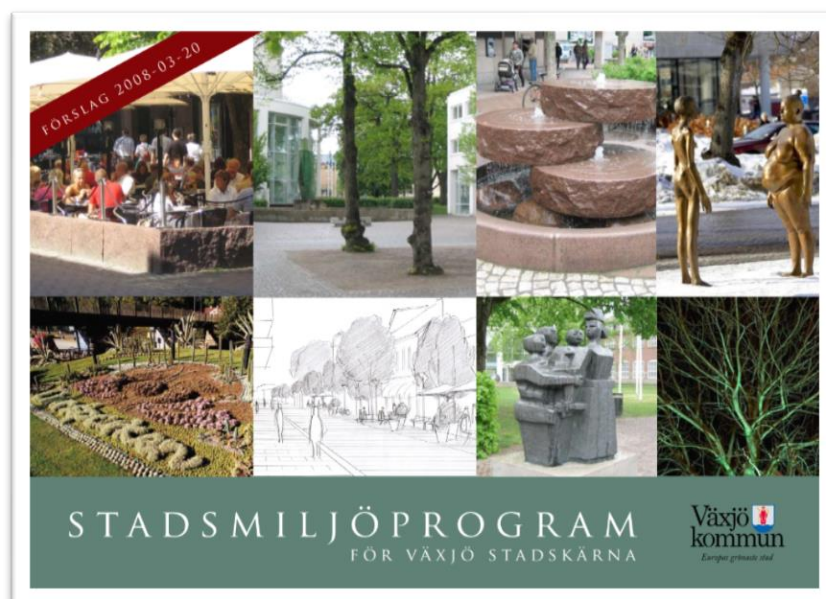
Oskarshamns kommuns stadsmiljöprogram heter *Oskarshamns centrum Stadsmiljöprogram* och godkändes av kommunstyrelsen år 2011. Den styrgrupp som har arbetat fram programmet består av: ”Kommunalrådet, Samhällsbyggnadsnämndens presidium och Tekniska nämndens presidium Oskarshamn” (Oskarshamns kommun 2011, s.1). På kommunens hemsida beskrivs

att stadsmiljöprogrammet tillsammans med andra planer, program och policyer är till för att vägleda och styra samhällsplaneringen inom kommunen (Oskarshamns kommun 2019).

Figur 2: Förstasidan till Oskarshamns kommuns stadsmiljöprogram (Oskarshamns kommun 2011).

I Växjö kommun heter programmet *Stadsmiljöprogram för Växjö stadskärna*. Programmet är ett styrande dokument som antogs av fullmäktige och började gälla år 2008. Projektgruppen för att skapa stadsmiljöprogrammet består av de olika befattningarna: trafikchef, stadsträdgårdsmästare, teknisk chef, mark-och planeringschef, stadsarkitekt och landskapsarkitekt (Växjö kommun 2008).

Figur 3: Förstasidan till Växjö kommuns stadsmiljöprogram (Växjö kommun 2008).

Följande tabeller redogör för de övergripande målen samt de rubriker för riktlinjer som kommunerna har med i sina stadsmiljöprogram.

Tabell 1: Övergripande mål i stadsmiljöprogrammen

Motala kommun	Oskarshamns kommun	Växjö kommun
”Förstärka Motalas signum med tydlig identitet och igenkännbarhet” (Motala kommun 2017, s.4).	”Oskarshamns stadsmiljöer ska upplevas enhetliga, vackra och trygga. De ska vara av hög kvalitet, tillgängliga för så många som möjligt och vara driftseffektiva.” (Oskarshamns kommun 2011, s.4).	”Att förstärka centrumets identitet och attraktivitet genom att skapa en helhetssyn med riktlinjer för stadens olika element.” (Växjö kommun 2008, s.3).
”Ha ett estetiskt tilltalande uttryck.” (Motala kommun 2017, s.4).	”Oskarshamns centrumets attraktivitet som handelsplats och mötesplats ska stärkas.” (Oskarshamns kommun 2011, s.4).	”Att ge långsiktighet av centrumets miljö och det offentliga rummets karaktär.” (Växjö kommun 2008, s.3).
”Vara trygg, säker och tillgänglig.” (Motala kommun 2017, s.4).	”I inre stadskärnan ska fotgängartrafiken gynnas för att få ett mer levande centrum.” (Oskarshamns kommun 2011, s.4).	
”Vara hållbart och bidra till en ekonomisk, driftsäker resursanvändning.” (Motala kommun 2017, s.4).		

Tabell 1: Tabellen visar de övergripande målen från Motala kommun, Oskarshamns kommun och Växjö kommuns stadsmiljöprogram.

Tabell 2: Riktlinjer i de tre kommunernas stadsmiljöprogram

Motala kommun	Oskarshamn kommun	Växjö kommun
Möbler	Stadens möbler	Stadens möbler
Cykelställ	Stadens cykelparkeringar	Stadens uteserveringar
Papperskorgar	Stadens papperskorgar	
	Stadens soffor och bänkar	
	Stadens hundlatriner	
	Gångfartsgator	Stadens golv
	Gågator	
	Ledstråk och släta stråk	
	Ramper	
	Stadens skyltar och vägvisningar	Stadens skyltar
Pollare	Stadens pollare	
Räcken	Stadens staket och räcken	
	Stadens trafik hinder	
Blomsterprogram	Stadens planteringskärl	
Säsongsväxter		
Stamskydd		
	Stadens armaturer	Stadens belysning
Väderskydd		Stadens mindre byggnader
Färgsättning		
		Stadens utsmyckning

Tabell 2: Tabellen visar rubriker för riktlinjer som Motala kommun, Oskarshamns kommun och Växjö kommun har i sina stadsmiljöprogram.

För att kunna ge en tydligare bild av de tre kommunernas stadsmiljöprogram har alla riktlinjer beskrivits mer noggrant. Det har visat sig att trots olika rubriker från kommunerna så talar de i vissa fall om liknande saker. För att enklare följa med i beskrivningen av alla tre programmen samtidigt har nya rubriker skapats baserat på alla riktlinjer som de tre programmen innehåller. Fortsatt används rubrikerna: *avskiljare, belysning, byggnader, färg, golv, möbler, skyltar, konst och växter.*

Det är viktigt att notera innan beskrivningen av riktlinjerna görs, att Motala kommun ger förslag på olika produkter i sitt stadsmiljöprogram, men att kommunen skriver i ett inledande stycke att: ”Alla produkter som nämns i programmet går att ersätta med likvärdiga.” (Motala kommun 2017, s.4). Oskarshamns kommun skriver också att det inte måste vara exakta modeller som precentreas i programmet: ”Dessa modeller, eller motsvarande/snarlika modeller från andra leverantörer/tillverkare, skall härnäst användas inom programmets geografiska avgränsning” (Oskarshamns kommun 2011, s.4). Växjö kommun skriver inte i någon inledning om modellerna är riktlinjer eller om de måste följas. Dock har kommunen med bilder i stadsmiljöprogrammet som med text till som exemplifierar hur det kan se ut i staden om riktlinjerna används.

Avskiljare

I Motala kommun i de miljöer där det finns en höjdskillnad ska räcke användas för att avgränsa. Det måste finnas en tydlig markering där avgränsningen finns av trygghets- och säkerhetsskäl (Motala kommun 2017, s.14). För att tydligt visa och tydliggöra var olika trafikanter kan röra sig används pollare. Det är även en definition av var olika trafikanters ytor möts. Även vid vatten kan pollare användas: ”Vid kajer utplaceras pollare ibland för att synliggöra och markera kajkanten av säkerhetsskäl.” (Motala kommun 2017, s.15).

Även Oskarshamns kommun använder pollare för att markera och betona entréer eller begränsningar. Det används också för att förtydliga var respektive trafikgrupp får förekomma (Oskarshamns kommun 2011, s.20). Samma kommun vill även att staket och räcken ska vara av svart metall och att de ska präglas av en ren design. Vid sidan om stadsmiljöprogrammet finns även ett program som talar om riktlinjer för uteserveringar och där ingår riktlinjer för staket runt uteserveringar (Oskarshamns kommun 2011, s.22). Slutligen där behovet finns av trafik hinder vill Oskarshamns kommun gå ifrån den traditionella designen och istället skapa ”[...] ett trevligt inslag i stadsmiljön.” (Oskarshamn kommun 2011, s.23). Kommunen har förslag på trafik hinder som även har funktionen av planteringskärl (ibid.).

Belysning

Oskarshamns kommun tydliggör att det finns ett speciellt framtaget belysningsprogram som används parallellt med stadsmiljöprogrammet där det förklaras tydligare hur de arbetar med ljussättning och belysning. Stadsmiljöprogrammet ger endast besked om vilken sorts armatur till belysning som bör användas (Oskarshamns kommun 2011, s.21).

Växjö kommun har mer utformade riktlinjer om belysning och vill med ljussättning förstärka stadens karaktär även när det är mörkt ute. Belysning av gaturummet ska vara genomtänkt så att det framhäver bebyggelsestrukturens rutnät mönster, träd, vatten och utsmyckningar. Ljus mot fasader kompletteras med en belysning som är anpassad till användningen av gatorna, här inkluderat biltrafik och gångtrafik. Genom att belysa noga utvalda delar av bebyggelses fasad och tak kan småskaligheten och variationen i staden framhävas på ett positivt sätt. Kommunen

ser gärna att viktiga fondbyggnader ska belysas för att ge karaktär åt staden. Belysningen ska också ge ett varmt intryck och bjuda in människor att stanna i staden under en längre tid. Ljus får inte heller vara bländande. Slutligen vill Växjö kommun att: ”All belysning ska utföras med utnyttjande av modern teknik avseende energiförbrukning, funktion och estetik.” (Växjö kommun 2008, s.10).

Figur 5: Kollage av bilder från Växjö kommuns stadsmiljöprogram som ger exempel på hur belysning kan användas (Växjö kommun 2008).

Byggnader

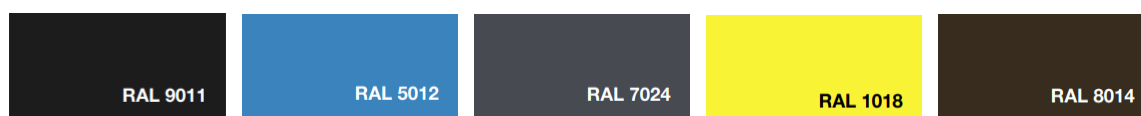
För att visa var busshållplatser finns samt att erbjuda tillfälligt skydd åt resenärer ger Motala kommun riktlinjer om väderskydd. Det ska finnas ett begränsat antal typer av väderskydd och ”på sikt ska väderskydd på centrala platser och resecentrum i kransorter ersättas med luftiga och transparenta väggar för att öka trygghet, säkerhet och tillgänglighet.” (Motala kommun 2017, s.16).

Växjö kommuns ambition för mindre byggnader skiljer sig åt jämfört med Motala kommuns fokus på hållplatser. Växjö kommun vill skapa helhet och en samlad identitet med hjälp av byggnaderna. Det som definieras som mindre byggnad är ”kiosker, gatukök, väderskydd,

toaletter, tekniska byggnader och liknande som är placerade på allmän plats i parker och på gator och torg.” (Växjö kommun 2008, s.12). En samordning av de här mindre byggnaderna tillsammans med skyltar och möbler krävs för att stadsrummet ska bli tilltalande och vackert (ibid.).

Färg

När det kommer till färg så vill Motala kommun att färgen ska vara enhetlig och ge staden ”ett bakgrundsackord som bara accepterar ett fåtal ’solister’.” (Motala kommun 2017, s.6). Kommunen menar att färgerna som är utvalda är stilrena och moderna och att färgerna måste användas enligt anvisningar och färgkoder (ibid.).

Figur 6: Färgkoder i Motala kommuns stadsmiljöprogram som ska användas enligt anvisningar (Motala kommun 2017).

Växjö kommun vill använda samma färg på möbler i stadens kärna för att stärka identiteten i centrum. Något som går att likna med att Motala kommun vill ha en enhetlig färg. Växjö kommun vill dock i tillägg att en granitgrå färg ska användas på målade ställytor och på papperskorgar. Klätterstöd och reklamskyltar får dock ha sin egen färg. Plank och staket får inte byggas av tryckimpregnerat virke och färgen ska matcha den omgivande bebyggelsen (Växjö kommun 2008, ss. 8–9).

Golv

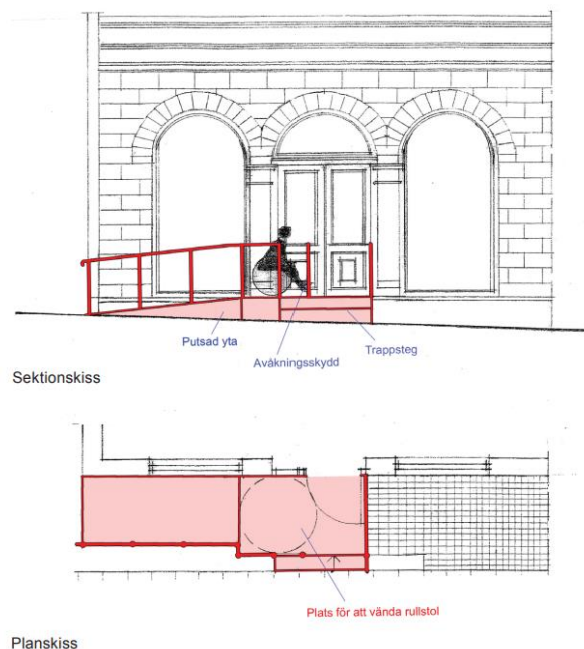
I Oskarshamns kommun på gångfartsområden ska fotgängaren ha företräde och gaturummet ska vara bekvämt och attraktivt så att fler vill gå där. Bilen ska komma sekundärt och utformningen av gaturummet ska göra så att bilisten är obekväm att köra för fort. Markbeläggningen ska vara av huvudsakligen småsten men det ska även finnas taktila stråk. Markeringen mellan trottoar och vägen där bilen får köra ska vara diskret och helst inte göras med en kantsten. Cyklister ska få röra sig fritt inom gångfartsområdet och cykelbana ska inte anläggas. En tydlig entré till och från gångfartsområdet är viktigt (Oskarshamns kommun 2011, s.7).

På gågator i samma kommun får inte motordrivna fordon utan tillstånd köra. Gågatorna ska beläggas med smågatsten och med taktila stråk, men utan kantstenar. De taktila stråken ska anläggas ”ett par meter utanför väggiv.” (Oskarshamns kommun 2011, s.9). Anledningen är för att plats ska finnas för eventuella ramper, uteserveringar eller butiksexponering. Cykelbana får anläggas men ska tydligt vara av annat material. Det ska även finnas en till två zoner för

möblering av planteringar, soffor, belysning med mera. Dock ska det finnas plats för fordon vid uttryckning eller snöröjning (ibid.).

Oskarshamn kommun vill även eftersträva enhetlig utformning av ledstråk. I Stadsmiljöprogrammet beskrivs noggrant hur utformningen ska se ut: ”Ett ledstråk skall utformas med ett 40-50 cm brett stråk med längsgående taktila plattor omgärdat på båda sidor av en respektive två längsgående jämna hällar av sten eller betong. Det skall vara minst 150 cm från den ena hällens ytterkant till den andra hällens ytterkant, helst mer där så är möjligt.” (Oskarshamns kommun 2011, s.11). Vidare skrivs att det är viktigt att stråken är fria från objekt så som skyltar. Vid entréer ska vinkelräta taktila stråk finnas för att berätta att det är en entré. Sinusplattor ska vara svarta och omges av ljusa hällar för att underlätta för synsvaga (ibid.).

Som en sista riktlinje som berör golv skriver Oskarshamn kommun att i första hand ska den egna fastigheten göra så att byggnaden blir tillgänglig. Om det inte går att lösa så kan en ramp byggas för att tillgängliggöra entrén trots höjdskillnad. Ramper inom stadsmiljön ska eftersträva att ha en hög gestaltning och ”prefabricerade metallramper skall inte användas.” (Oskarshamns kommun 2011, s.12). Helst ska detaljer på ramperna ha svart smide. Vidare har kommunen riktlinjer om att lutningen på rampen bör vara 1:20 och ha en bredd på minst 1,3 m. Avvåningsskydd används vid behov och kontrastskillnader ska skilja vilplan och fallande plan. 30 cm extra ledstång ska fortsätta efter rampens fot (ibid.).

Figur 7: Principskissen från Oskarshamns kommuns stadsmiljöprogram visar hur kommunen vill att ramper ska utformas (Oskarshamns kommun 2011).

Växjö kommun vill genom konsekventa val av markbeläggningar stärka centrumets identitet. De riktlinjer som kommunen har för markutformning är att ”förtydliga rutnätstadens gaturum och torg i stadens skala” (Växjö kommun 2008, s.6) och att golvet ska uppfattas som behagligt och anpassat och tillgängligt för människor. Markmaterialet ska även tåla slitage och ha en god kvalitet samt vara tidlöst (ibid.). Golvet ska även vara tillgängligt med tanke på kontraster, lutningar och jämnhet. Lutning får inte överstiga 5% på gångytor och där med inte heller mer än 2 % i sidled. Det finns även riktlinjer gällande material, kulör och riktning vid anläggning av golvet: ”Gatunätets linjer ska råda med parallella linjer i gatans riktning. Material som används är grå betongmarksten och natursten i form av hållar och svensk gatsten.” (ibid.).

Möbler

I Motala kommun ska bara ett begränsat antal möbler användas så att uttrycket blir sammanhängande. Tillgängliga sittplatser som är utspridda på ett jämnt sätt är ett mål och det är även väsentligt med informella sittplatser utan samma krav på tillgänglighet som ett komplement (Motala kommun 2017, s.8). Vid entréplatser och målpunkter vill Motala kommun att cykelställ ska finnas strategiskt placerade och vara stabila och enkla. Det ska finnas god plats fram till och runt om och bakom cykelställen. Mellan varje cykel ska det vara ett avstånd på 60 cm och minst 150 cm utrymme bakom parkerad cykel (Motala kommun 2017, s.10). För att staden ska vara ren är papperskorgar viktiga. De ska vara placerade så att det är lätta att komma åt och vara välkomnande att använda. Papperskorgarna ska placeras strategiskt med jämna mellanrum så att människor slänger skräpet där i och ingen annanstans. Kommunen har även en syn på att papperskorgar ska vara ergonomiska vid tömning och därför prioriteras de modeller som upplevs uppfylla dessa krav (Motala kommun 2017, s.12).

Sittplatser ska vara av hög tillgänglighet i Oskarshamn kommun så att alla stadens invånare kan använda dem. Kriterierna är: ”De ska vara lätta att sätta sig på och lätta att ta sig upp ur. Merparten av stadens sittplatser ska ha såväl ryggstöd som armstöd, och ha en sitt höjd mellan 45-50 cm.” (Oskarshamns kommun 2011, s.14). Vid sidan om sittplatsen bör det också finnas yta för en rullstol (ibid.). Papperskorgar ska vara strategiskt placerade i staden och de ska även vara enkla att använda och tömma. Oskarshamns kommun har föreslagit två olika storlekar på papperskorgar och konstaterar att den större storleken ska användas mest (Oskarshamns kommun 2011, s.15). Hundlatriner och papperskorgar ska tydligt skiljas i färg och utformning med tanke på att de olika avfallet hanteras på olika sätt. En robust hundlatrin med lock ska användas (Oskarshamns kommun 2011, s.16).

Två olika cykelparkeringar ska användas inom staden i Oskarshamns kommun och båda av en ren och robust design. Den ena ska ha funktionen av att cykelramen ska kunna låsas fast i parkeringsstället. Den andra ska användas där det finns mindre utrymme så som mot fasad och den är av modell att du kan sätta in hjulet i cykelparkeringen. Det måste finnas utrymme och plats bakom cykelparkeringarna men det får inte ta plats för gångstråk eller liknande (Oskarshamns kommun 2011, s.18). Planteringskärl anses vara viktigt precis som det som ska planteras i dem. Det är även av stor vikt att kärlet synkroniserar i utseende med de möbler som finns i dess närhet och därför är det väsentligt att tänka på att välja rätt planteringskärl till rätt

plats. Slutligen menar kommunen att det är viktigt att välja tunga kärl där det bedöms vara en högre risk för vandalism (Oskarshamns kommun 2011, s.17).

Den mänskliga skalan anses vara viktigt vid val av möbler och möblering i Växjö kommun (Växjö kommun 2008, s.8). Kommunen trycker på att "Gaturummen måste möbleras på ett genomtänkt sätt. Möbleringen ska kännas behaglig och inbjuda människor att vistas i centrum." (ibid.). Möblerna ska vara av aluminium, glas eller trä och materialet ska ha en bra kvalitet som håller över tid. De ska även uppfylla kravet att vara tillgängligt och tryggt för alla. Möblerna måste hålla rörelsestråk fria och parksoffor med en högre sitthöjd och med armstöd ska användas. Uteserveringar som Växjö kommun menar bidrar med liv till staden får inte möbleras med granitmurar och räcken ska tas bort under vintern (Växjö kommun 2008, s.9). Serveringen utomhus bör ligga i anslutning till restaurangen eller caféet och de ska ha ett enkelt uttryck och vara anpassade till karaktären på husen intill. Kommunen uppmuntrar till att uteserveringen ska passa in i stadsmiljö och "[...] försök inte efterlikna villaträdgårdar eller lantliga idyller. Välj enkla och robusta material som trä, metall och glas." (Växjö kommun 2008, s.14). Även placering av sittmöbler så att besökare kan titta ut mot gatan uppmuntras. Uteserveringarna ska vara tillgänglighetsanpassade (ibid.).

Skyltar

Oskarshamns kommun har gjort en definition för vilka typer av skyltar som tas i beaktning: "Stadsmiljöprogrammet omfattar allmänna skyltar som finns på allmän plats, t ex trafikskyltar och vägvisare för gående. För vägledning kring butiksskyltar, reklamskyltar etc. hänvisas till kommunens skyltprogram." (Oskarshamns kommun 2011, s.19). För att inte skapa ett förvirrat uttryck som stör stadsbilden ska så få skyltar som möjligt användas och gärna av mindre storlek. Vägvisningsskyltar som leder cyklister och gående till viktiga målpunkter bör ha en strategisk placering och omsorgsfull utformning med svarta färger (ibid.).

Sammanhängande skyltning är viktigt för Växjö kommun och bidrar till skapande av en identitet. Skyltar får inte placeras för många på ett och samma ställe för att förhindra ett rörigt intryck. Placeringen av skyltar måste tas i beaktning då den inte får skymma något. Skyltar måste också placeras med tanke på framkomlighet för alla människor (Växjö kommun 2008, s.16). Kommunen anser att skyltar är bra om de är anpassade till fasaden och karaktären på huset samt kan kopplas till verksamheten. Ljuslådor avråds att användas och om fasadflaggor ska användas krävs bygglov. Användning av lösa bokstäver uppmuntras och markiser anses vara en bra plats för en skylt. Att använda reklamskyltar på husfasader undanbes och kommunen uppmuntrar istället till att använda skyltfönster eller fasta platser för skyltarna.

Placering av reklamskyltar mitt i gatan kan försvåra för synskadade att upptäcka och bör därför undvikas att användas i Växjö kommun. Samma kommun vill att anslagstavlor ska användas vid affischering (Växjö kommun 2008, s.17) och vägs skyltar ska vara av standardutseende, men kan möjligtvis minskas i storleken vid behov. Upplysningsskyltar inom stadskärnan ska ge information om riktning till målpunkt och de bör alla ha en pil som pekar mot målpunkten. Informationsskyltar bör också ha en enhetlig utformning som är diskret. Gatunamnsskyltar bör

ha samma typsnitt och utseende och i de centrala delarna ska de vara placerade på plank eller fasader. Varumärkesskyltar ska passa in i staden och ” i första hand kunna ses av gående på måttligt avstånd. En namnskylt kan vara ett företagsnamn, logotype eller en verksamhetsbeskrivning.” (Växjö kommun 2008, s.16).

Figur 8: Växjö kommun ger exempel på då skylt och verksamhet har en bra koppling (Växjö kommun 2008).

Konst

Växjö kommun menar att konstnärlig gestaltning borde prioriteras högre för att få ett mer levande centrum och att ”Konstnären ska här ha samma inflytande som arkitekter, landskapsarkitekter och stadsplanerare.” (Växjö kommun 2008, s.18). Årligen har kommunen ett projekt som tillför nya konstverk. Det eftersträvas balans då konsten ska ta plats och samspela med betraktarna och omgivningen. Utsmyckning skulle också kunna binda ihop ett område som upplevs som öppet eller minder dynamiskt (Växjö kommun 2008, ss.18-19).

Växter

Under sommaren har Motala kommun säsongsrabatter, amplar och urnor i de centrala parkerna samt på torg och andra besökta platser. Placeringen av växterna beskrivs på följande sätt: ”Urnornas placering kan variera något år från år, men väljs efter populära vistelseplatser och gångstråk för att ge så stor effekt som möjligt. Amplarna på torget mjukar upp och välkomnar torgbesökare.” (Motala kommun 2017, s.17). Det växtmaterial som används i kommunens vår- och sommarutsmyckningar kommer från kommunens egna växthus. Blomsterlökar planteras varje höst och antalet är ca 21 000 (ibid.). Kommunen har även ett årligt blomsterprogram med

syftet att i färgkomposition i planteringar spegla ett för året speciellt tema. Först under hösten planeras programmet och året där efter går det att se i staden. Vad som utgör temat kan bero på om det äger rum ett evenemang eller jubileum samma år som kan inspirera till färgsättningen. Kommunen kan även ta hjälp av allmänheten för att hitta ett passande tema (Motala kommun 2017, s.19). Motala kommun har även riktlinjer för stamskydd som är att de ska ha en robust och enkel utformning. Träd som står planterade i utsatta miljöer ska förses med skydd. Vid tillfällig stöttning eller skydd kan rundstötter av materialet trä användas som uppbindning (Motala kommun 2017, s.13).

I Växjö kommun fungerar grönska som en sorts möbel som ska skapa karaktär och identitet åt staden. Alléer ska skapa rumslighet och samtidigt förstärka stråk. Grönska ska också skapa tillgänglighet i staden och skapa en känsla av trygghet (Växjö kommun 2008, s.8).

Argument och nyttor

I följande avsnitt diskuteras de övergripande målen och riktlinjerna med en utgångspunkt från Boverkets argument och nyttor för hur gestaltning av fysisk miljö kan möta aktuella samhällsutmaningar. Utmaningarna handlar om en global utveckling innefattande rörelser av varor, information, tjänster och människor. Det handlar om digitalisering, segregation och klimatförändringar, och det handlar även om den växande äldre befolkningen samt den konkurrens som uppstår då regioner och städer vill attrahera nya skattebetalare. Vidare menar Boverket att gestaltning av miljö kan vara ett sätt att möta dessa förändringar. Form och design, konst, arkitektur och kulturarv kan vara väsentliga i frågan. Boverket nämner även andra viktiga aspekter för att möta utmaningarna: ”Helhet, samverkan, tvärsektoriella perspektiv och bred kompetens samt ansvarstagande är framgångsfaktorer. Gestaltad livsmiljö är något fysiskt men också ett synsätt som måste finnas med hela vägen från planering, byggande till förvaltning.” (Boverket 2020c). Boverket beskriver att den gestaltade miljön finns i både befintlig bebyggelse som nybyggnationer, och i en övergripande skala av ett helt landskap enda ner till detaljnivåer (ibid.).

För att bemöta samhällets utmaningar har Boverket tagit fram övergripande argument och nyttor presenterade på sin hemsida för att visa på vikten av fysisk gestaltning. De här argumenten och nyttorna kommer att vara som en utgångspunkt i resonemanget kring hur kommuner arbetar med gestaltning av det offentliga rummet. För att skapa en bredare förståelse kommer även annan litteratur diskuteras utefter Boverkets utgångspunkter. Följande rubriker baseras på Boverkets rubriker om argument och nyttor.

Tillgänglighet

Enligt Boverket påverkar den fysiska miljön människor i en större eller mindre omfattning beroende på hur den gestaltas. Miljöers utformning och sammanfogning kan påverka hälsa, säkerhet, uppfattningen av trygghet, inkludering och tillgänglighet. Att alla ska kunna ha tillgång till utbudet av samhällsfunktioner oavsett livssituation är viktigt. Med robust miljö menar Boverket att det finns möjlighet i miljön till förändring över tid, men utan att det ska förändra kvaliteten eller helheten (Boverket 2020d).

I en föreskrift från 2005, även den gjord av Boverket, behandlas just tillgänglighet. Enligt deras föreskrifter gäller följande: ”krav på användbarhet och tillgänglighet vid nyanläggning av allmänna platser och områden för andra anläggningar än byggnader (ALM). [...] Gångytor, hissar, kontrastmarkeringar, skyltar och parkeringsplatser för rörelsehindrade är några exempel på områden som regleras.” (Boverket 2005, s.4). Boverkets föreskrifter talar om att det är viktigt att planera inför nyanläggning så att platser blir tillgängliga för alla och det är riktlinjer som alla som planerar och bygger måste förhålla sig till. Detta innebär att även kommuner måste förhålla sig till det (ibid.).

Motala kommun har som mål att platser ska vara tillgängliga och kommunen har även riktlinjer angående tillgängliga sittplatser (Motala kommun 2017, s.8) och tillgängliga busshållplatser (Motala kommun 2017, s.16). Kommunen håller sig likt Boverket på en mer generell nivå och gör inga förtydligande över mer exakta mått eller lutningar för att miljön ska vara tillgänglig. Dock har kommunen inte med i sitt stadsmiljöprogram hur gångytor, kontrastmarkeringar, och hissar ska kunna göras tillgängliga. Inte heller finns det riktlinjer för hur parkeringsplatser, skyltar eller andra platser i staden kan bidra med tillgänglighet.

Oskarshamns kommun gör en större ansats än Motala kommun till att ge riktlinjer om tillgängliga miljöer och detta går i linje med Boverkets argument att alla ska ha tillgång till samhällsfunktioner. Detta visar sig i detaljerade riktlinjer kring rampers utformning till byggnader och ledstråks gestaltning (Oskarshamns kommun 2011, ss.11-12). Även sittplatser ska vara tillgängliga i kommunen och detaljer kring sitthöjd skrivs ut och framkomlighet för rullstol vid bord ska finnas (Oskarshamns kommun 2011, s.14). Oskarshamns kommuns mål och riktlinjer bidrar till tillgänglighet enligt Boverkets argument om att tillgängliggöra platser för alla. Dock räknar Oskarshamns kommun, likt Motala kommun, inte heller upp alla tänkbara platser som skulle kunna göras tillgängliga.

Motala kommun och Oskarshamns kommun har som övergripande mål att miljöerna ska vara tillgängliga. Växjö kommun har inte det som ett övergripande mål, men beskriver i löpande text att målet med att ha riktlinjer som att golvet lutning inte får överstiga 5% på gångytor och där med inte heller mer än 2 % i sidled görs för att skapa tillgänglighet (Växjö kommun 2008, s.6). Även möbler, uteserveringar och skyltar ska placeras med hänsyn för tillgänglighet (Växjö kommun 2008, s.9; Växjö kommun 2008, s.14). En slutsats som kan dras av det är att kommuner kan ha fler mål med stadsmiljöprogrammen än de övergripande målen.

Alla tre kommunerna skriver i sina stadsmiljöprogram om tillgänglighet och de ger olika detaljnivåer och olika exempel på hur det offentliga rummet skulle kunna göras tillgängligt. När en jämförelse med Boverkets skrift från 2005 görs går det dock att se att det finns fler aspekter att beröra angående tillgänglighet.

Identitet och sammanhang

Boverket menar att platser som gestaltas måste ses i ett större sammanhang då allt i en stad eller stadsdel hänger ihop och ses som en helhet. Om en plats gestaltas med omtanke kan det ge människor känslor av samhörighet, stolthet och identitet. Det är därför viktigt att tänka på att äldre och nyare arkitektur kan komplettera varandra väl. En äldre bebyggelse kan ge en känsla av identitet och samhörighet, samt utstråla en stolthet, medan en ny arkitektur kan tillföra nya kvaliteter som tidigare saknats på platsen. Vidare skriver Boverket att: "Platsens form och struktur, topografi och naturförhållanden, relation till sin omgivning, historiska märkesbyggnader, parker och olika byggnadsuttryck speglar dess historia, särdrag och identitet." (Boverket 2020e).

Motala kommun vill stärka sitt signum genom en tydlig identitet. De riktlinjer som kommunen har för att stärka identitet är att färgvalen ska vara genomtänkta, moderna och stilrena. Att använda färg för att stärka identitet går att jämföra med vad Boverket skriver om att platsens struktur och byggnaders uttryck speglar en identitet. Motala kommun menar sig idag ha en avsaknad på ett sammanhängande intryck i offentliga miljöer som leder till ett rörigt intryck där samordningen brister. Enligt kommunen finns redan stora utbud av olika föremål placerade i stadsmiljön, varav en del föremål med avsikt drar uppmärksamhet till sig. Genom att istället använda enhetlig gestaltning vill kommunen uppnå ett lugn (Motala kommun 2017, s.4) och om ett begränsat antal möbler användas så blir uttrycket sammanhängande (Motala kommun 2017, s.10). Det går med detta att se att Motala kommun vill precis som Boverket skriver, se gestaltningen i ett större perspektiv och en helhet. Även det lugn som Motala kommun vill skapa kan jämföras med tanken som Boverket har om omsorgsfull gestaltning.

Oskarshamns kommun vill också skapa en samordnad bild av staden. Kommunens mål berör en övergripande struktur, men riktlinjerna berör även detaljnivå. Boverket menar att även små delar i en gestaltning är viktigt för helheten och ger exempel på konst som en viktig detalj (Boverket 2020e). De små detaljerna är något som Oskarshamns kommun skriver mycket om då möbler, material och utformning av gaturummet ska höja upplevelsen av att vistas där genom det samlade intrycket.

Växjö kommun har en hel del riktlinjer som syftar till att stärka identiteten inom centrum. Likt Boverket skriver om att se en plats i ett större sammanhang så vill Växjö kommun skapa en helhetssyn av stadens element. Olika möbler ska matcha i färger (Växjö kommun 2008, s.9) och möbler ska samordnas med skyltar och mindre byggnader (Växjö kommun 2008, s.12). Även konsekventa val av markbeläggningar ska stärka centrums identitet. De riktlinjer som kommunen har för markutformning är att: ”förtydliga rutnätstadens gaturum och torg i stadens skala” (Växjö kommun 2008, s.6). Växjö kommun menar också att konst skulle precis som Boverket skriver, kunna fungera för att samspela med omgivningen och betraktarna (Växjö kommun 2008, ss.18-19). Detta skulle som Boverket säger kunna höja sociala och estetiska värden. Om koppling görs till Boverkets argument om att identitet och sammanhang kan ske på ett övergripande plan över hela staden samt på en detaljerad nivå så relaterar Växjö stadsmiljöprogram till båda delarna.

Genom att ha ett stadsmiljöprogram visar på att alla tre kommunerna bryr sig om gestaltningen och är villiga att lägga ner en omsorg på gestaltningen. Precis som boverket skriver kan en omsorgsfullt gestaltad miljö skapa känsla av identitet hos människor, så oavsett vilka riktlinjer som kommunerna har så kan bara en genomtänkt gestaltning bidra med identitet.

Att skapa sammanhängande miljöer är även något som Arkitekten Sven Hesselgren skriver om i sin bok *Vad vacker är; varför vi vill ha vackra hus och städer* (1977). Han diskuterar hur enlighet i miljöer påverkar människor. Med enhetlighet innebär det att se staden som en helhet som hänger ihop. Hesselgren menar dock att det är vanskligt att beskriva hur helhet kan skapas: ”Det är ytterligt svårt, i det närmaste ogörligt, att beskriva hur helheten kan åstadkommas. Att skapa helhet tillhör konstnärens (arkitektens, kompositörens) intuition och träning. Men att

upptäcka helhet och splittring, det kan vem som helst, ehuru det ofta sker omedvetet.” (Hesselgren 1977, s.18). Vidare skriver författaren att en hög grad av enhetlighet är att föredra tillsammans med en relativt hög grad av komplexitet för att få en god miljö (Hesselgren 1977, s.18). Att jämföra Hesselgrens tankar om att det är lätt att upptäcka splittring men svårt att göra något åt saken med de tre kommunerna är inte helt enkelt. De tre kommunerna har identifierat att en helhet behövs och ger förslag och riktlinjer på detta. Att veta om riktlinjerna faktiskt skapar en samhörighet går inte att utläsa ur stadsmiljöprogrammen. Detta skapar funderingar kring hur väl stadsmiljöprogrammets riktlinjer kring enhetlighet egentligen fungerar i verkligheten.

Gestaltning för alla

Att gestalta det offentliga rummet påverkar jämställdhet, inkludering och jämlikhet skriver Boverket (2020f). Det offentliga rummet i staden är ställen där alla kan röra sig och mötas, och det behövs en planering som är långsiktig och omsorgsfull för att inkludera alla. Sammanhållningen och inkluderingen behövs både på en detaljerad nivå, men även i ett större sammanhang. Boverket ger exempel på att barn ska kunna ha möjlighet att cykla säkert till skolan eller kunna vara på platser och leka fritt. Ett annat exempel är att äldre eller personer med funktionsnedsättning ska kunna röra sig oproblematiskt i det offentliga rummet (Boverket 2020f).

De tre kommunerna har inga mål som berör just inkludering och sammanhållning. Däremot så snuddar de på ämnet när tillgänglighet tas upp. Att tillgängliggöra platser är ett sätt att inkludera enligt Boverket och alla tre kommuner talar som tidigare nämnt om tillgänglighet ur olika perspektiv och detaljnivåer. Att skapa platser där alla kan mötas och trivas är dock något som Oskarshamns kommun skriver om i sina övergripande mål, där fotgängare ska gynnas och mötesplatsen i centrum ska stärkas. Kommunen har riktlinjer om hur gångfartsområden och gågator ska se ut och mycket av riktlinjerna pekar på att bilen ska komma sekundärt och anpassa sig efter människan (Oskarshamns kommun 2011, s.7). Det kan låta exkluderande att inte låta bilar köra där, men enligt vad Jan Gehl skriver i sin bok *Livet mellem husene* så ökar aktivitetsnivån i städer om människor har möjligheten att färdas i ett långsamt tempo utan stress från bilar. Om sedan den fysiska miljön tillåter människor att vistas länge i den offentliga miljön så ökar aktivitetsnivån och upplevelseutbudet ytterligare (Gehl 1971, s.129). Som en indikator på ett sämre landskap för fotgängare är då folk inte vill vistas på platsen utan går där ifrån (Gehl 1971, s.131).

Växjö kommun har också mål i texten i stadsmiljöprogrammet om en levande stad. Riktlinjer om att berika staden är att möbleringen ska vara genomtänkt så att människor inviteras att vistas där (Växjö kommun 2008, s.8). Det här kan ses som ett sätt att skapa platser med omtanke till alla, dock är det svårt att tyda om riktlinjen syftar på att inkludera alla.

Trygghet och hälsa

Boverket menar att beroende på hur miljöer är utformade kan de påverka människors hälsa, välbefinnande och känsla av trygghet. Miljön kan uppmuntra till fysisk aktivitet genom att göra det möjligt för människor att ta sig till viktiga målpunkter på ett säkert och tryggt sätt. Boverket poängterar även vikten av det offentliga rummet där grönska i staden bidrar att rusta städer mot klimatförändringar och det har även en positiv effekt på folkhälsan. (Boverket 2020g). I en skrift från 2010 vill Boverket uppmana till att planera för miljöer som upplevs trygga ur ett jämställdhetsperspektiv för både kvinnor och män. Det gäller i fysisk miljö runt bostaden, men även i stadskärnan (Boverket 2010, s. 3). Enligt skriften listas kriterier för vad som upplevs som en trygg plats. Då nämns det att platsen ska vara överblickbar, den ska vara i kontakt med omgivande miljö, det ska finnas folk på platsen, det ska vara lätt att orientera sig, vägar och bebyggelse ska finnas blandat och platsen ska upplevas som välskött (Boverket, 2010, s.9).

Det är ingen av de tre kommunerna som har som mål att skapa miljöer som bidrar till människors goda hälsa. Däremot är trygghet en aspekt som Motala kommun och Oskarshamn kommun lyfter upp i sina övergripande mål. Dock har Oskarshamn kommun inga tydliga riktlinjer för hur gestaltning kan påverka känslan av trygghet. Växjö kommun har inte trygghet som ett övergripande mål, men berör ändå ämnet i samband med riktlinjer.

Kopplat till trygghet har Motala kommun riktlinjer kring att de miljöer där det finns en höjdskillnad ska staket användas för att avgränsa och det måste finnas en tydlig markering där avgränsningen finns av trygghets- och säkerhetsskäl (Motala kommun 2017, s.14). Ytterligare riktlinjer för trygghet är att busshållplatsers väderskydd ska ha transparenta väggar (Motala kommun 2017, s.16). Motala kommun vill ha busshållplatser som kan ge väderskydd och vara genomskinliga så att uppsikt finns (Motala kommun 2017, s.16), något som får stöd i Boverkets skrift om trygghet ur jämställdhetsperspektivet där en av dem är hållplatser, som kan upplevas som ödsliga på kvällar och nätter. Några aspekter för att anlägga trygga hållplatser är att skapa en god överblick över området, att det är i närhet till bebyggelse och att platsen har en god tillgänglighet (Boverket 2010, s.23), något som Motala kommun vill uppnå.

En annan faktor enligt Boverkets skrift som påverkar tryggheten är hur skötseln ser ut på en plats. En välskött plats kan skapa en känsla av att känna sig tryggare jämfört med en plats som känns misskött och övergiven. Små saker som att blommor byts ut varje säsong kan också indikera på att någon bryr sig om platsen och öka känslan av trygghet att vistas där. Att ha en välskött och ren stadsmiljö kan generera i att fler personer ser staden som attraktiv och vill vistas och röra sig där (Boverket 2010, s.33). Alla tre kommuner har riktlinjer för sina papperskorgar, men ingen uppger att en god anledning att ha det är för att tryggheten kan öka när en plats känns välskött. Kommunerna menar endast att papperskorgarna ska passa in i omgivningen, fylla funktionen att slänga skräp i, samt enligt Motala kommun och Oskarshamn kommun vara ergonomiska och lätta att tömma. Motala kommun har även blomsterprogram som byts ut varje år, något som enligt Boverket kan öka tryggheten, men som Motala kommun inte nämner som en anledning till att ha ett blomsterprogram.

I Boverkets skrift om trygghet tas även ljus upp som en åtgärd för att öka trygghet under dagtid och nattetid. Ljus i staden reflekterar mot andra ytor och kan uppfattas olika beroende på ytans färg. Fasadbelysning är vanligt, och skulle ljusa färger användas på fasader så skulle ljus under nätter spridas mer och tryggheten öka (Boverket 2010, s.74). Belysning tas upp i stadsmiljöprogrammet för Växjö kommun medan Oskarshamns kommun hänvisar till ett eget program för belysning. Växjö kommun vill i första hand förstärka stadens karaktär när det är mörkt ute. Det nämns i förbifarten att ljuset ska ge ett varmt intryck och bjuda in människor att stanna i staden under en längre tid, vilket kan tolkas som att ljus gör det möjligt för människor att våga vistas längre i staden och känna trygghet (Växjö kommun 2008, s.10).

Lärande och kultur

Boverket påpekar att kultur och utbildning är viktigt för vårt samhälle och att gestaltning borde visa detta. På så sätt kan alla människor ha möjlighet till samma kunskap och miljön blir på så sätt jämställd. Det är framförallt viktigt för barn att kunna ta del av välutformade miljöer, som en del i lärandeprocessen. Här skriver Boverket framför allt om att skolgårdar ska vara utformade för att uppmuntra till lärande, men även att de ska fungera som mötesplatser under kvällar och helger. Även kulturarv och dess värden anses vara viktiga för människor och Boverket argumenterar för dess vikt på följande sätt: ”Det är platser vi människor har skapat, både i staden och på landet. Och det är inte bara det äldsta och mest unika, utan också vardagsmiljöer av varierande ålder och karaktär. Våra kulturmiljöer är en viktig pusselbit i det hållbara samhället, eftersom de inte bara berättar om vårt förflutna utan också är redan använda naturresurser och redan investerat kapital.” (Boverket 2020h).

Det är ingen av kommunerna som har som mål att ha miljöer i utbildningssyfte och stadsmiljöprogrammen tar inte upp aspekten att gestalta för barn. Däremot vill Växjö kommun stärka sin identitet som kulturstad, dock inget som framgår hur detta ska framställas.

Natur, klimat och hållbarhet

Boverket skriver att när nya miljöer växer fram, antingen vid nybyggnation eller ombyggnation så belastas de naturliga ekosystemen. Genom att gestalta miljöer med en samtidig åtanke på energi- och resursanvändning kan denna belastning underlättas. Det kan handla om att göra rätt materialval, inte använda kemikalier som är farliga för hälsan eller att göra förflyttningar på ett miljövänligt sätt (Boverket 2020i).

Att göra rätt materialval är något författarna Ann Bergsjö, Åsan Bensch, Tommy Roman och Karin Qwarnström har skrivit om i ett nummer av Movium Fakta #6, 2015, med namn *Material i utemiljö och miljöpåverkan*. I det här numret skriver de om intressanta aspekter hos material som är döda, alltså inte levande växtmaterial, med ett fokus på miljö- och hållbarhetsperspektiv. Författarna har listat sex aspekter som kan fungera som ett underlag vid bedömning för att välja material till projekt. Den första aspekten handlar om att den som är beställare kan bestämma

hur mycket fokus som hållbarhetsfrågor ska få inom projektet. Även hur mycket utrymme utredningar av material ska få. Den andra aspekten tar upp de befintliga förutsättningarna och förhållandena. Genom en noggrannare inventering av området som ska omformas går det att ta reda på vad som går att behålla av det befintliga. Att ta tillvara på material är enligt författarna en stor vinst i arbetet mot ett mer hållbart miljömässigt projekt då nya material inte behöver utvinnas och transporteras. Som en tredje aspekt lyfts produkter eller materials ursprung och produktion upp. Olika material och produkter kan få olika systematiska bedömningar genom livscykelanalyser, för att sedan kunna jämföras för att välja den mest lämpliga. Som en fjärde aspekt för att ta reda på lämpliga material är hur kvaliteten ser ut över tid. Med andra ord hur slitaget på materialet tros se ut. Även spelar skötsel en stor roll av hur materialet kommer att åldras. Den femte aspekten är utformning och design. Material kan ge olika uttryck och karaktär som kan passa in på en viss typ av plats eller situation. Materialet kan både smälta in i omgivningen eller sticka ut och synas mer i kontrast till det omkringliggande. Vidare skriver författarna om att öka livslängden: ”Design som inte är fastlåst i varken användning eller tidsbundna estetiska uttryck, kan öka platsens livslängd och minska behov av framtida ombyggnader.” (Bergsjö et al. 2015, s.4). Som en sista och sjätte aspekt nämns projektering. Under projektering kan höjdsättningar påverka vattenavrinning och framkomlighet, så att krav på en god dagvattenhantering och ekosystemtjänster uppfylls (Bergsjö et al. 2015, ss.4–5).

Att vara hållbart och att ” [...] bidra till en ekonomisk, driftsäker resursanvändning.” (Motala kommun 2017, s.4) är ett mål som Motala kommun har med stadsmiljöprogrammet. Det är svårt att tolka om kommunens mål är att hållbarhet enbart syftar till den ekonomiska och driftsäkerheten eller om hållbarhet också syftar till att material ska vara hållbara, liksom Bergsjö et al. menar. Motala kommun har inte heller några direkta riktlinjer i sitt stadsmiljöprogram hur gestaltningen ska göras hållbar eller samspelar med naturen, vilket inte heller ger en indikation på vad de mer menar med hållbart.

Oskarshamns kommun drar inga kopplingar till natur eller klimat i sitt stadsmiljöprogram, men har istället som mål att skapa stadsmiljöer som är av hög kvalitet (Oskarshamns kommun 2011, s.4), och framför allt skriver kommunen att det är möblerna i staden som ska vara av hög kvalitet (Oskarshamns kommun 2011, s.13). Det går att dra slutsatsen att om kommunen vill satsa på kvalitet så kommer den fysiska miljön att hålla längre och som Boverket skriver så blir det en skapad miljö utifrån att spara på resurser. Även som Bergsjö et al. skriver så går det att satsa på material som håller en längre tid.

I Växjö kommun ska karaktären av det offentliga rummet och centrummiljön genomsyras av långsiktigt tänkande (Växjö kommun 2008, s.3). Markmaterialet ska tåla slitage och ha en god kvalitet samt vara tidlöst (Växjö kommun 2008, s.6) och möblerna som placeras i stadsrummet ska vara av aluminium, glas eller trä och materialet ska ha en bra kvalitet som håller över tid (Växjö kommun 2008, s.9). De här riktlinjerna är något som går i hand med vad Boverket och Bergsjö et al. skriver är bra att tänka på för resursanvändning och materialval.

Samverkansmodeller och innovationer

Det sista argumentet och nyttan som Boverket beskriver är innovationer och samverkansmodeller. Boverket skriver att ”Skapandeprocesserna inom gestaltad livsmiljö innebär unika möjligheter för ett ökat deltagande och medskapande i samhällsutvecklingen, liksom för att hitta hållbara lösningar på dagens samhällsutmaningar.” (Boverket 2020j). Det går att under en process ta fram olika prototyper och idéer för att sedan testa och utvärdera dem. Det går också att inkludera användarna av platserna för att komma fram till ett resultat som tillgodoser behovet. Genom att fler användare är med i processen att ta fram gestaltning så kan resultatet tillgodose olika användares behov. Boverket menar vidare att innovationer och formgivning kan stärka samhällsekonomin för hela landet och bidra med en utveckling som är hållbar (Boverket 2020j).

Det är sällsynt att kommunerna delger hur de kommer fram till hur gestaltningen ska se ut, mer än att det finns ett bakomliggande mål som de vill uppnå. Motala kommun nämner att den kan ta hjälp av invånarna för att välja tema för blomsterprogrammet, vilket kan jämföras med Boverkets argument om att användarna kan vara med i processen. De andra två kommunerna skriver inget om hur invånare kan bidra med samhällsutvecklingen och ingen av de tre kommunerna skriver om innovationer.

Diskussion och slutsatser

De tre kommunerna uppger tydligt övergripande mål i sina inledningar. En del av målen har de gemensamt så som identitet, estetik, trygghet, tillgänglighet, enhetliga miljöer. Övergripande mål som skiljer kommunerna åt är kvalitet, hållbarhet, långsiktighet av miljö och karaktär, säkerhet, driftseffektivitet, stärka centrum som mötesplats och att gynna fotgängartrafiken. Att det finns så många mål som skiljer stadsmiljöprogrammen åt tyder på att olika kommuner har olika agendor med programmen och att det är upp till var och en av kommunerna att bestämma varför de har ett stadsmiljöprogram. En annan sak som tyder på att kommunerna själva bestämmer över sina stadsmiljöprogram är att det finns aspekter från Boverket som ingen av kommunerna skriver om i sina mål. Det handlar om aspekter som inkludering, jämställdhet eller jämlikhet och inte heller har kommunerna mål för hälsosamma miljöer. Boverket skriver även om innovationer, samverkansmodeller och gestaltade miljöer i utbildningssyfte, men ingen av de tre kommunerna har som mål att uppnå det. Alltså finns det fler aspekter att ta hänsyn till vid gestaltning av det offentliga rummet än vad de tre kommunerna tar upp. Det ska dock nämnas att stadsmiljöprogrammen inte har krav att följa ett visst mönster och att målen är individuella för varje kommun. Att kommunerna inte har samma agenda eller tar med alla aspekter som Boverket listar upp kan bero på att kommunerna planerar gestaltning av det offentliga rummet utifrån egna behov och värderingar. Ytterligare en sak värd att nämna är att den här uppsatsen visar enbart på tre kommuners syn på gestaltning av städer, det kan tänkas att andra kommuner i Sverige har andra mål med stadsmiljöprogrammen.

Riktlinjerna skiljer sig åt i form av rubriker, men det finns en hel del likheter programmen emellan. Genom att jämföra rubrikerna till programmen återfinns likheter för två eller tre av stadsmiljöprogrammen. Likheterna är möbler, cykelparkering, papperskorgar, räcken och staket, pollare och skyltar. De rubriker som stadsmiljöprogrammen är ensamma om är färgsättning, stamskydd, väderskydd, säsongsväxter, blomsterprogram, gångfartsgator, gågator, ledstråk och släta stråk, ramper, stadens soffor och bänkar, stadens hundlatriner, stadens planteringskärl, stadens armaturer, stadens trafik hinder, stadens golv, stadens belysning, stadens mindre byggnader stadens uteserveringar och stadens utsmyckning.

Trots att det finns en så stor olikhet i rubrikerna till stadsmiljöprogrammen så visar beskrivningen av dem att de är mer lika än vad rubrikerna i tabell 2 ger sken av. Genom att läsa alla beskrivningar och göra en ny indelning av rubriker kom fler likheter fram. Rubriken gångfartsgator och gågator som Oskarshamn kommun har visar sig vara kompatibel med Växjö kommuns rubrik om stadens golv. Samma sak gäller växtligheter då Motala kommun skriver om säsongrabatter och blomsterprogram under olika rubriker och Växjö kommun skriver under en annan rubrik om stadens grönska. Oskarshamns kommuns trafik hinder fungerar som en avskiljare likt Motala kommun använder pollare, och väderskydd i form av busshållplatser med tak och vägg går att likna med de mindre byggnader som Växjö kommun talar om i sitt program. Stadsmiljöprogrammen kan alltså till innehållsförteckningen se olika ut men kan fortfarande beröra liknande aspekter av gestaltning. Det finns dock riktlinjer som kommunerna är helt ensamma om, så som Motala kommuns blomsterprogram eller Växjö kommuns årliga projekt för konst.

Även om stadsmiljöprogrammen har samma övergripande mål eller berör samma kategori av riktlinjer för fysisk gestaltning så finns det fortfarande skillnader i hur riktlinjerna ser ut. Det finns en variation för om riktlinjerna är övergripande eller väl detaljerade. Något som tyder på detta är då de tre kommunerna planerar för tillgänglighet på olika sätt. Motala kommun och Oskarshamns kommun har båda tillgänglighet som ett övergripande mål, medan Växjö kommun nämner det som ett mål senare i texten. På en detaljnivå av riktlinjerna skiljer sig kommunerna åt då Motala kommun är den som ger övergripande riktlinjer medan de andra två kommunerna ger en mer detaljerad beskrivning av höjder och lutningar. Dock i jämförelse med boverkets argument och nyttor så finns det fler aspekter av tillgänglighet som alla tre kommuner kan ta hänsyn till i sina program.

En annan jämförelse som tyder på att riktlinjerna varierar i beskrivning är då alla tre kommunerna vill på ett övergripande plan förstärka identitet eller skapa en enhetlighet av staden. Ytterligare en skillnad i detaljnivå är att Växjö kommun beskriver mer noga hur belysningen ska vara riktad och utformad, medan Oskarshamns kommun enbart hänvisar till ett belysningsprogram och uppger en armatur som ska användas. Kommunerna planerar alltså gestaltning av det offentliga rummet på en detaljerad nivå genom att ge tydliga riktlinjer, men de planerar också på en övergripande nivå genom att enbart koppla till de mål som stadsmiljöprogrammet har utan att ge en direkt förklaring till hur målen ska uppnås.

Efter att ha diskuterat stadsmiljöprogrammen utifrån Boverkets argument och nyttor för att bemöta samhällsutmaningar går det att se att vissa riktlinjer kan bidra med mer än det som är övergripande mål för stadsprogrammen. Det visar sig i att alla kommuner skriver om riktlinjer för papperskorgar, men ingen av dem uppger att en städad miljö kan upplevas som en trygg miljö. Det märks även i att Motala kommun har blomsterprogram som byter växter varje år, något som kan bidra med en känsla av att staden sköts och människor kan uppleva trygghet. Alltså finns det fler perspektiv på mål som kommunerna kan ta, men det är upp till varje kommun att skriva sina egna riktlinjer och motiveringar varför de vill gestalta på ett visst sätt.

Två av de tre kommunerna hänvisar till andra program än stadsmiljöprogrammet för att gestalta den fysiska miljön. Oskarshamns kommun har separata program för uteserveringar, reklamskyltar och belysning och Motala kommun har blomsterprogram som anordnas utanför stadsmiljöprogrammet. Det betyder att stadsmiljöprogrammen inte är de enda programmen som ger riktlinjer och i kombination med de andra programmen planeras gestaltningen av den fysiska miljön.

Sammanfattningsvis är syftet med den här uppsatsen att få inblick i och öka förståelsen för hur kommuner arbetar med gestaltningen av det offentliga rummet. Med hjälp av frågeställningarna *Vad är kommunernas övergripande mål med stadsmiljöprogrammen? Vilka olika riktlinjer för fysisk gestaltning har kommunerna?* går det att konstatera att de tre kommunerna har delvis liknande mål och riktlinjer men också en del som skiljer sig åt. Det framkommer att det offentliga rummet planeras i samarbete med andra mer specifika program som kommunen också har. Riktlinjerna kan vara detaljerat beskrivna eller så kan de vara av mer övergripande

karaktär. Slutligen kan det konstateras att kommunerna bestämmer själva sina agendor med stadsmiljöprogrammen och därför arbetar de tre kommunerna med gestaltning av det offentliga rummet på olika vis.

Avslutning

Att göra den här undersökningen och ta reda på hur kommuner planerar för gestaltning av fysiska miljöer i sina stadsmiljöprogram kan i viss mån fylla den kunskapslucka som det finns om stadsmiljöprogram. För att anknyta till vad Elisabeth Tornberg säger om att det inte finns ett tydligt språkbruk för begreppet stadsmiljöprogram (2008, ss.39-40) så kan den här uppsatsen också konstatera att de tre stadsmiljöprogrammen inte har en gemensam syn på hur ett stadsmiljöprogram utformas. De i viss mån olika målen och riktlinjerna vittnar om skillnader. Dock går det att konstatera att alla tre kommunerna arbetar med riktlinjer av kvalitetsfrågor i det offentliga rummet likt Tornberg säger. Det som Tornberg inte nämner, men som går att se av att undersöka de tre stadsmiljöprogrammen i den här uppsatsen är att stadsmiljöprogrammen inte alltid är av övergripande karaktär, utan ibland används en mer noggrann detaljeringsgrad på höjder, lutningar eller färger. Dock går det likt Tornberg att säga att stadsmiljöprogrammen generellt är av övergripande karaktär.

Det är värt att notera att de slutsatser som dras i den här uppsatsen är baserade på stadsmiljöprogrammen Motala kommun, Oskarshamns kommun och Växjö kommun. Bara de här tre programmen har sina likheter och skillnader. Att jämföra tre andra kommuner i Sverige skulle kunna ge ett annat resultat av mål och riktlinjer. För att komma med ytterligare kunskap till området och få en mer representativ bild av stadsmiljöprogram skulle fler kommuner kunna analyseras. Att studera kommuners stadsmiljöprogram ger en förståelse för hur kommuner planerar för gestaltning av offentliga rum. Det väcks dock nyfikenhet och frågor kring hur de här stadsmiljöprogrammen faktiskt används i praktiken och hur väl de här riktlinjerna följs och hur gestaltningen faktiskt blir om att riktlinjerna följs. För att dra en koppling till det Sven Hesselgren påstår att det är lätt att identifiera enhetlighet, men svårt att göra något åt det, så borde fler utvärderingar av stadsmiljöprogram göras. Genom ytterligare undersökningar om stadsmiljöprogram kan mer förståelse och kunskap tillföras om gestaltning och inte minst hur kommuner arbetar med gestaltning av det offentliga rummet.

Källförteckning

Tryckta källor:

Bergsjö Ann, Bensch Åsa, Roman Tommy & Qwarnström Karin (2015). Material i utemiljö och miljöpåverkan. *Movium Fakta*. (6), ss.1–12.

Boverket (2005). *Tillgängliga platser*. Upplaga 1:2, Boverkets publikationsservice, Karlskrona.

Boverket (2010). *Plats för trygghet – inspiration för stadsutveckling*. Upplaga 1. Karlskrona: Boverkets publikationsservice.

Gehl, Jan (1971). *Livet mellem husene*. Köpenhamn: Arkitektens Forlag.

Hesselgren, Sven (1977). *Vad vacker är; varför vi vill ha vackra hus och städer*. Stockholm: Bygghörsningsrådet.

Tornberg, Elisabeth (2006). ”Om program för gestaltningsfrågor: dess nyttjande i stat och kommun”, i: Rönn, Magnus, Svensson, Charlotte & Tornberg, Elisabeth (2006). *Arkitektävlingar, gestaltningsprogram och arkitektonisk kvalitet*. TRITA-ARK-Forskningspublikation 2006:1, ss.25-40.

Tornberg, Elisabeth (2008). *Gestaltningssprogram i stadsutvecklingsprojekt*. TRITA-ARK Akademisk avhandling, KTH, Skolan för Arkitektur & Samhällsbyggnad. Stockholm: Intellecta.

Elektroniska källor:

Boverket (2020a). *Hur Boverket arbetar med arkitektur och gestaltad livsmiljö*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/gestaltad-livsmiljo/boverkets-arbete/> [2020-05-8].

Boverket (2020b). *Funktionshinderspolitik och centrala begrepp*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/allmannaintressen/tillganglighet/begrepp/> [2020-05-8].

Boverket (2020c). *Arkitekturen som kraftfullt verktyg för att möta aktuella samhällsutmaningar*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/argument-nyttor/samhallsutmaningar/> [2020-05-8].

Boverket (2020d). *Tillgängliga och robusta livsmiljöer*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/argument-nyttor/samhallsutmaningar/tillgangliga-och-robusta-livsmiljoer/> [2020-05-9].

Boverket (2020e). *Miljöer med känsla av sammanhang och identitet*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/argumentnyttor/samhallsutmaningar/miljoer-med-kansla-av-sammanhang-och-identitet/> [2020-05-8].

Boverket (2020f). *Sammanhållna och inkluderande samhällen*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/argumentnyttor/samhallsutmaningar/sammanhallna-och-inkluderande-samhallen/> [2020-05-7].

Boverket (2020g). *Hälsosamma och trygga miljöer*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/argumentnyttor/samhallsutmaningar/halsosamma-och-trygga-miljoer/> [2020-05-9].

Boverket (2020h). *Miljöer för lärande och kultur*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/argumentnyttor/samhallsutmaningar/miljoer-for-larande-och-kultur/> [2020-05-9].

Boverket (2020i). *Miljöer som samspelar med natur och klimat*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/argumentnyttor/samhallsutmaningar/miljoer-som-samspelar-med-natur-och-klimat/> [2020-05-8].

Boverket (2020j). *Innovationer och samverkansmodeller*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/argumentnyttor/samhallsutmaningar/innovationer-och-samverkansmodeller/> [2020-05-23].

Motala kommun u.å. *Parker och grönområden*. <https://www.motala.se/bygga-bo-och-miljo/naturvard-parker/parker-och-gronomraden/#stadsmiljoprogram> [2020-05-11].

Oskarshamns kommun (2019). *Övriga program, planer och policyer*.
<https://www.oskarshamn.se/bygga-bo-miljo/samhallsplanering-kart-och-mattjanster/samhallsplanering/ovriga-program-planer-och-policys/> [2020-05-21].

Riksantikvarieämbetet (2017). *Europeiska landskapskonventionen (ELC)*.
<https://www.raa.se/samhallsutveckling/internationellt-arbete-och-eu-samarbete/europaradet/europeiska-landskapskonventionen/> [2020-04-27].

SFS 1987:10. Plan- och bygglag. Uppdaterad t.o.m. SFS 2007: 167.
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19870010.HTM> [2020-04-23]

SFS 2010:900. Plan- och bygglag (2010:900). Uppdaterad t.o.m. SFS 2020:253.
<http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2010:900> [2020-04-21].

Stadsmiljöprogram:

Motala kommun (2017). *Stadsmiljöprogram: Information om utemiljöns utrustning i Motala kommun*. https://www.motala.se/media/uploads/Stadsmiljoprogram_webb4.pdf [2020-04-28].

Oskarshamns kommun (2011). *Oskarshamns centrum: Stadsmiljöprogram*. <https://www.oskarshamn.se/globalassets/bygga-bo-miljo/dokument/detaljplaner/program-och-policys/stadsmiljoprogram-slutversion.pdf> [2020-05-06].

Växjö kommun (2008). *Stadsmiljöprogram: för Växjö stadskärna*. <https://vaxjo.se/download/18.313cf36515d1bde9ee322706/1499862673155/Stadsmilj%C3%B6program%20f%C3%B6r%20V%C3%A4xj%C3%B6%20stads%C3%A4rna.pdf> [2020-04-28].